
ЧОРНА М.М.,
асистент, здобувач, ДВНЗ
«Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаника»,
м. Івано-Франківськ

КОМПЕТЕНТНІСНА КОНЦЕПЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ

Визначено суть компетентнісного підходу у підготовці майбутніх менеджерів туризму. Розглянуто трактування поняття ключової компетентності педагогами та психологами. Досліджено необхідність набуття людиною ключових компетентностей. Висвітлено взаємозв'язок між компетентнісним та культурологічним підходами у підготовці майбутніх спеціалістів. Проаналізовано проблему формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів. Визначено концепцію структурування професійної компетентності.

Ключові слова: компетентнісний підхід, культурологічний підхід, ключова компетентність, професійна компетентність.

Определено суть компетентностного подхода в подготовке будущих менеджеров туризма. Исследовано необходимость приобретения человеком ключевых компетентностей. Рассмотрено трактование понятия ключевой компетентности педагогами и психологами. Раскрыто взаимосвязь между компетентностным и культурологическим подходами в подготовке будущих специалистов. Проанализировано проблему формирования профессиональной компетентности будущих специалистов. Определено концепцию структурирования профессиональной компетентности.

Ключевые слова: компетентностный подход, культурологический подход, ключевая компетентность, профессиональная компетентность.

The essence of the competence approach in the training of the future managers of tourism is determined. The necessity of acquirement of key competences by a person is studied. The interpretation of the concept

“key competence” by the pedagogues and psychologists is considered. The combination of key competences is applied forming the life experience for proving successful vital activity. The correlation between the competence approach and the culturological approach of the future specialists’ training is found out. The objective of the culturological approach lies in the formation of the knowledge as life convictions and on its basis the personality transformation towards one’s attitude to the world and oneself. The objective of the competence approach lies in the activity experience formation on the basis of the knowledge, abilities and skills acquired. The given correlation is reasonably realized on the basis of the principle of logical complementarity. The problem of formation of the professional competence of the future specialists is analyzed. The conception of professional competence structuring is determined. Hence the components of the professional competence are: motivation-axiological, information-perceptual and operation-active. So, the competence approach gives a chance to focus the content of studying on achieving the final results of professional education taking into account peculiarities of training and specificity of professional activity of the specialists of a certain industry or entrepreneurial business.

Key words: *competence approach, culturological approach, key competence, professional competence.*

Сучасне життя вимагає, щоб навчання надавало можливості для формування досвіду розв’язання проблем і нестандартних завдань, досвіду спілкування та взаємодії, емоційно-ціннісного ставлення до оточуючого світу та себе самого. Збагачення змісту освіти, забезпечення зв’язку з життям, використання особисто важливої для майбутніх фахівців інформації, залучення їх емоційної сфери, організація навчальної діяльності на тільки на рівні відтворення знань, умінь і навичок, а й на творчому рівні мають сприяти формуванню компетентності майбутніх спеціалістів сфери туризму.

Одне із засадничих положень компетентнісного підходу наголошує на необхідності набуття людиною певного комплексу компетентностей, які називаються ключовими (наприклад, участь у демократизації, соціальне взаєморозуміння, дотримання прав людини всупереч нерівним можливостям і справедливості тощо), або життєви-

ми, що дозволить особистості реалізуватися в багатьох соціальних сферах, сприяти поліпшенню якості суспільства та досягти особистого успіху [9].

Упродовж останнього десятиліття поняття ключової компетентності активно застосовували педагоги й психологи в науковій дискусії, намагаючись узгодити її трактування.

О. Пометун з цього приводу пояснювала, що якщо сфера життя, в якій людина відчуває себе компетентною (здатною до ефективного функціонування), є достатньо широкою, то йдеться про так звані ключові компетентності; якщо ж компетентність поширюється на вузьку сферу, наприклад, у межах певної наукової дисципліни, то можна говорити про предметну чи галузеву компетентність [6].

На думку психолога Л. Лепіхової, ключова компетентність – це поєднання свідомо та цілеспрямовано набутих знань, достатніх для розуміння закономірностей розвитку певного суспільства й свого місця в ньому з

власним життєвим досвідом та вмінням доречного його застосування для забезпечення успішної життєдіяльності. Життєва компетентність – широке поняття, що включає компетентність у різних сферах людської діяльності [3].

Проаналізувавши сучасні визначення поняття «ключова компетентність», розуміємо, що це знання способу досягнення мети найефективнішим чином, здатність приймати власні рішення й прагнути до розуміння власних почуттів і вимог; правильне розуміння бажань, очікувань і вимог інших людей, повага людських прав та обов'язків, осмислення свого призначення, життєвих цілей, смислу життя й організації життєвого шляху.

Упродовж структурно-компонентного аналізу компетентнісного підходу та ключових компетентностей змісту освіти ми звернули увагу на спільність принципово важливих компонентів цієї концепції та культурологічного підходу, зокрема таких, як: ставлення до діяльності з боку її впливу на розвиток людини й суспільства, знання, цінності, регулятиви тощо. А дослідниця С. Писарева, узагальнюючи напрацювання дисертантів щодо визначення поняття «компетентність», дійшла висновку, що продуктивним є визначення компетентності як «здатності особистості здійснювати складні культуросообразні види дій»[5, с. 34].

Відтак, за логікою дослідження, необхідно визначити, як узгоджуються між собою культурологічний та компетентнісний підходи. Уважаємо, що це узгодження доцільно здійснити на основі принципу логічної доповнюваності.

Мета статті – визначити взаємозв'язок між компетентнісним та культурологічним підходами у підготовці майбутніх спеціалістів та дослідити важливість набуття ними ключових компетентностей із подальшим формуванням їх професійної компетентності.

Культурологічний підхід впритул наближається до компетентнісного в

межах тих компетентностей, що ґрунтуються на засвоєнні й використанні інформації про ідеальні властивості та призначення оточуючих предметів та явищ (у культурологічному підході – це *культура пізнання та відображення світу*), опануванні способами взаємодії з ними (у культурологічному підході – це *культура соціальної організації й регуляції*) і виражається в емоціях, волі, рішучості, цільовизначенні, ідеалотворчості, (у культурологічному підході – це *кумулятивно-трансляційна культура*). Метою культурологічного підходу є формування знань як переконань і на цій основі перетворення особистості в її ставленні до світу й себе. Мета компетентнісного підходу полягає у формуванні досвіду діяльності на основі отриманих знань, умінь, навичок.

Відтак ідеї компетентнісного підходу й креативного навчання як складової культурологічного підходу пов'язані з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, що передбачає індивідуально-орієнтовану роботу педагога, спрямовану на розвиток особистості в діяльності.

Таким чином, культурологічний підхід асимілюється з компетентнісним і є його частковим виявом, зокрема в культурологічному компоненті.

Узагальнюючи матеріали зарубіжних досліджень, було окреслено особливості ключових компетентностей: вони є синтетичними, оскільки поєднують в собі знання, уміння та ставлення; не пов'язані з конкретним предметом, а з декількома або всіма одночасно; складаються з простіших дій, операцій, які є показниками їх розвиненості. Ключові компетентності є надпредметними, або міжпредметними [7, с. 22].

За результатами емпіричних досліджень серед педагогічної громадськості різних регіонів України було визначено три основних галузі компетентностей, що складають сутність ключових компетентностей: *соціальні*, пов'язані з життям найближчого ото-

чення, суспільства, соціальної діяльності; *мотиваційні*, що ґрунтуються на внутрішній мотивації, інтересі, індивідуальному виборі особистості; *функціональні*, що відповідають за знання, вміння оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом [4, с. 64].

Такі особливості ключових компетентностей вимагають специфічних умов їх формування з урахуванням особливостей життєдіяльності особистості. В Україні та інших країнах упродовж десятиліття активно здійснювалися пошуки таких умов і вже склалася певна практика застосування компетентнісного підходу в професійній освіті щодо підготовки фахівців для різних галузей господарства. Її теоретичне обґрунтування та експериментальне впровадження представлено в низці педагогічних досліджень.

Так, особливості формування професійної компетентності майбутніх педагогів розкрито в працях В.Баркасі, О.Бігич, З.Залібовської-Ільницької, М. Елькіна, Л.Карпової, А.Маслюк, Л.Петухової, Є.Проворової, О. Смирнової, О. Шестопалюк та ін.; фахівців економічної галузі – у дослідженнях О.Бабаян, Л.Волкової, М.Вачевського, Л.Дибкової, Н. Замкової, Є. Іванченко, Г. Копіл, К. Масленнікова; майбутніх працівників підприємств туристської індустрії – в дисертаціях Р.Брик, М. Галицької, Г. Зайчук, С.Александрової, Н.Хмілярчук та ін.; медичної галузі та охорони здоров'я у працях Т.Ткаченка, І. Радзівської та ін.; працівників засобів масової інформації та інших.

На підставі аналізу вище зазначених досліджень дійшли висновку, що науковці особливу увагу приділяли розкриттю структури фахової компетентності, доведенню ефективності педагогічних умов її формування та визначенню критеріїв її діагностування.

Так, В.Баркасі (2004), розуміючи під професійною компетентністю вчителя інтегральне утворення особистості, яке включає сукупність когнітивно-технологічного, соціального, полікультурного, аутопсихологічного та

персонального компонентів, необхідних для успішного здійснення педагогічної діяльності з урахуванням специфіки предмета, що викладається, довела ефективність таких умов її формування, як: орієнтація майбутнього вчителя на самооцінку професійної компетентності; впровадження модульно-рейтингової системи навчання в педагогічному ВЗО; використання нових інформаційних технологій навчання на заняттях з дисциплін циклу професійної та практичної підготовки. Дослідниця зазначала, що специфіка компетентності вчителя іноземних мов полягає в наявності сформованої іншомовної комунікативної компетенції, яка входить до складу когнітивно-технологічного компонента. Засобами реалізації зазначених умов виступили спецкурс "Основи формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов", проект "Вчитель світу XXI століття", інтерактивні та кооперативні форми роботи, педагогічна практика у школі, відеоспостереження, міжнародний студентський клуб. Комплексна організація підготовки студентів передбачала поєднання навчально-пізнавальної, практичної і самостійної діяльності студентів з урахуванням динаміки розвитку професійної компетентності на етапах її формування. Для діагностування рівнів її сформованості було визначено критерії: 1) *процесуально-змістовий* із показниками: знання (методологічні, загальнотеоретичні, спеціальні), вміння, навички; оволодіння основами педагогічних технологій; використання прийомів педагогічного менеджменту; 2) *суспільно-громадянський* із показниками: громадянська відповідальність; розуміння значущості педагогічної діяльності; суспільна активність; 3) *культурологічний* із показниками: усвідомлення себе носієм національних цінностей; толерантність, повага до мови, релігії, культури різних націй; планетарне мислення; 4) *регулятивно-оцінний* із показниками: мотивація досягнення компетентності; рівень

професійної самосвідомості; емоційна гнучкість; 5) *професійно-особистісний* із показниками: гуманістичність; мобільність; комунікативність [1].

І. Чемерис (2008), досліджуючи проблему формування професійної компетентності майбутніх журналістів, серед основних умов ефективної організації процесу підготовки фахівців назвала встановлення міждисциплінарних зв'язків та інтеграцію змісту фахових дисциплін, моделювання штучного професійного середовища. За висновком науковця, професійна компетентність репрезентує систему теоретичної і практичної готовності особистості до ефективної самореалізації у професії, вона вміщує знання, уявлення, навички, мотиви, цінності, реалізовані у життєвих та професійних контекстах, передбачає наявність досвіду діяльності. Дослідницею було визначено чотири показники розвитку професійної компетентності: контактний, мотиваційний, інформаційний, інтерпретаційний та три їхні рівні – високий, середній, низький. Організація навчально-пізнавальної роботи студентів здійснювалася упродовж трьох етапів: діагностико-підготовчого, змістовно-процесуального та контрольно-коригувального, упродовж яких велике значення надавалося виконанню завдань творчого характеру: ситуативно-ігровим, авторсько-імітаційним та з елементами художнього, музичного, театрального мистецтва („сприймання“, „реклама“, інтерв'ю, репортаж, конференція, прес-конференція, круглі столи, дебати, ток-шоу, „редакція“ тощо) [8].

Предметом дослідження Г. Копил (2007) була професійна компетентність майбутніх фахівців з міжнародної економіки. Заслуговує на увагу представлена в роботі концепція структурування професійної компетентності, до компонентів якої дослідниця віднесла *мотиваційно-ціннісний* (наявність інтересу до поглибленого вивчення фахових дисциплін; усвідомлення значущості компетенцій,

безпосередньо пов'язаних з міжнародною економічною діяльністю, прагнення до набуття конкурентоспроможних компетенцій, умінь і навичок; прагнення до особистісного самовизначення та самореалізації в професійному середовищі; об'єктивність і самокритичність в оцінці досягнутого рівня розвитку власної професійної компетентності;), *інформаційно-перцептивний* (здатність до компетентного сприйняття та аналізу професійно важливої інформації, яка надходить усіма каналами; адекватність творчого реагування на професійно важливі аспекти у змісті досліджуваного матеріалу; збільшення швидкості понятійної та мовної реакції на професійно важливі аспекти, що виявляються у вербальній і невербальній активності комунікантів; здатність/уміння вивчати та збагачувати за досліджуванним матеріалом знання підприємницької та корпоративної культури ділового середовища країни, мова якої вивчається; бажання та спроможність фахівців не лише до кращого порозуміння з діловими партнерами, а й до запозичення кращих зразків підприємницької культури у вітчизняній економіці) та *операційно-дієвий* (уміння застосовувати набуті професійно важливі знання у професійній діяльності з оптимальною користю; уміння застосовувати пріоритетні компетенції, властиві галузі міжнародної економіки; уміння компетентно спілкуватись з іноземними діловими партнерами, а саме: уміння розуміти позицію співрозмовника, уявляти себе на його місці, розмовляти з ним за його правилами зі своєю метою; критично оцінювати свою мовленнєву та ділову поведінку на доречність і доцільність, відповідно до ситуації спілкування; уміння налагодити довірливий контакт із співрозмовником, створити атмосферу діловитості, порозуміння, компетентно та переконливо досягати поставленої мети; уміння передбачати конфліктні ситуації на інтеркультурологічному підґрунті та запобігати їм)[2, с. 21-22].

Системоутворювальним чинником зазначеної структури професійної компетентності було визначено інтеркультурологічну компетенцію, що, за переконанням Г.Копил, забезпечує належний рівень конкурентоспроможності фахівців. Інтеркультурологічна компетенція передбачає усвідомлення мотивів професійної діяльності та визначення пріоритету інтеркультурологічних знань, умінь для професійного розвитку й самовдосконалення, інтегрує в собі знання, вміння і навички фахівця у галузі міжнародної економіки, які дозволяють швидко та ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах міжкультурного діалогу, здатність розпізнавати та інтерпретувати інтеркультурологічні аспекти та творчо реагувати на них, уміння застосовувати інтеркультурологічні знання у міжкультурному діловому спілкуванні [2, с. 5].

Для діагностування елементарного, достатнього та творчого рівнів сформованості інтеркультурологічної компетенції було визначено показники мотиваційного, когнітивного та ді-

яльнісного критеріїв. У результаті діагностичних зрізів було доведено, що ефективними умовами формування інтеркультурологічної компетенції є мотиваційне забезпечення навчального процесу, впровадження комунікативного підходу; застосування прийомів рефлексивної діяльності студентів [2].

Отже, компетентнісний підхід надає можливість зорієнтувати зміст навчання на досягнення кінцевих результатів професійної освіти з урахуванням особливостей підготовки і специфіки професійної діяльності фахівців певної галузі виробництва чи підприємницької діяльності. Особливостями його застосування у вищій професійній освіті є: з'ясування структурних компонентів загальної, ключової чи предметної компетентності; визначення умов (змістових та процесуальних), що ефективно впливають на формування зазначених компонентів; добір адекватних засобів (методів, критеріїв та показників) діагностування їх сформованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баркасі В.В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Баркасі Вікторія Володимирівна. — Одеса, 2004. — 20 с.
2. Копил Г. О. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Копил Галина Олексіївна. — Житомир, 2007. — 20 с.
3. Леніхова Л.А. Соціально-психологічна компетентність як передумова успішної самореалізації особистості // Наукові студії із соціальної та політичної психології : Збірник статей. — К., Міленіум, 2002. — Вип. 6(9). — С. 57-71.
4. Овчарук О.В. Результати педагогічних досліджень серед педагогічної громадськості щодо перспектив запровадження компетентнісного підходу до вітчизняного змісту освіти / О.В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : К.І.С., 2004. — С. 59-65. — (Бібліотека з освітньої політики).

5. Писарева С.А. Разработка понятия «компетентность» в диссертационных исследованиях по педагогике // Академические чтения. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2002. - Вып. 3: Теория и практика модернизации отечественного образования. - С. 29-34.
6. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://visnyk.iatp.org.ua>.
7. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 16–24. – (Бібліотека з освітньої політики).
8. Чемерис І.М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Чемерис Інна Михайлівна. – К., 2009. – 20 с.
9. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/41529556.pdf>